

KNIHA FILOZOFICKÝCH SPOMIENOK

ELENA VÁROSSOVÁ: *Filozofia vo svete – svet filozofie u nás*. Bratislava, VEDA 2005, 284 s.

Cesta filozofiou nie je ľahká a priamočiara. O tom sa presvedčí každý, kto raz na ňu vstúpil a kráča po nej s istým zanietením, disponovaný nekonečnou trpezlivosťou. Stretáva sa na nej s množstvom náročných filozofických problémov, posudzovanie ktorých vyžaduje intelektuálne vypätie a námahu. Ťažkosti nespočívajú len v náročnosti textov, ale i v tom, že nie každá doba je filozofii priaznivo naklonená a že nie každá spoločnosť akceptuje filozofiu s jej slobodou myslenia a kritikou. O tom všetkom je aj *výpoveď* PhDr. Eleny Városovej, CSc., *prvej dámy slovenskej filozofie*, zachytená v recenzovanej knihe. Jej obsah tvoria state, úvahy a štúdie, ktoré boli priebežne publikované v časopise *Filozofia*, v rôznych akademických periodikách či filozofických zborníkoch. Precízne, filozoficky premyslené a dotvárané texty sú zoradené do dvoch problémovo vymedzených celkov, ktoré sú navzájom produktívne prepojené.

Prvá časť *Filozofia vo svete* sa začína reflexiami vzťahu *filozofie a moci*. Možno síce hovoriť o *príležitostnom* charaktere state, o spôsobe reakcie na istý *dobový zlom*, autorka však nestráca zo zreteľa širšie filozoficko-teoretické súvislosti. Jadrom úvodnej časti práce sú príspevky venované filozofickému dedičstvu takých predstaviteľov *sveta filozofie*, ako sú T. Hobbes, I. Kant, G. Marcel a K. R. Popper. Osobitne by som chcel v tejto súvislosti vyzdvihnúť dve kantovské, dnes už možno povedať že *klasické štúdie* E. Városovej – *Vízia Kantovho večného mieru* a *Východiská a problémy Kantovej filozofie dejín*. Ich zásadný význam vidím predovšetkým v tom, že prostredníctvom nich sa slovenská filozofická pospolitosť a širšia čitateľská verejnosť zoznámila – a to na vysokej úrovni teoreticko-metodologickej prepracovanosti – s tou časťou Kantovej tvorby, ktorá bola v rámci skúmania jeho odkazu mimo hlavného smerovania historicko-filozofického záujmu. Mám na mysli *malé spisy*, obsahujúce jeho koncepciu filozofie dejín. V nich Kant totiž – ako píše autorka – „aplikuje svoj *kopernikovský obrat* z noetickej filozofie aj na skúmanie dejinného procesu a jeho povahy. To konkrétne znamená, že sa ako prvý z novovekých filozofov pokúša o interpretáciu dejín ako historicko-spoločenskej objektivity, t. j. realizovanej činnosti, ľudských vlôh a vlastností. V protiklade k tradičnému nábožensko-metafyzickému konceptu dejín ako božieho diela, proti mechanisticko-materialistickému výkladu začleňujúceho dejiny a človeka do nemennej štruktúry zákonov prírodného bytia, a napokon v opozícii proti Rousseauovej predstave o ľudsky odcudzenom charaktere dejín považuje Kant dejiny za autentické ľudské dielo s vlastnými imanentnými zákonitosťami. Tieto zákonitosti sú – aj v zmysle Kantovho transcendentizmu – apriórne, dané človeku ako prírodnej, spoločenskej a mravnej bytosti; no

súčasne sú dané iba potenciálne a človek ich musí sám naplniť, čím uskutočňuje a tvorí vlastne seba samého“ (s. 34, 35). Za Kantových predchodcov pokladá autorka J. J. Rousseaua a J. G. Herdera. V tejto súvislosti poukazuje na to, že obaja „bezprostredne ovplyvnili kryštalizáciu Kantových filozoficko-historických náhľadov a bez kontextu ich názorov by nám mnohé Kantove náhľady neboli dostatočne jasné. Kant vychádza z Rousseaua a v diskusii s ním formuluje aj svoje stanovisko; na Herderových náhľadoch, ku ktorým ho Kant sám v čase jeho kráľoveckého štúdia pôvodne podnietil, meria systematickosť a vedeckú prepracovanosť svojej novej koncepcie“ (s. 37). Napriek fundamentálnym inšpiráciám a *nezmazateľnej skúsenosti z Rousseaua* si Kant postupne buduje k svojmu učiteľovi kritickejší vzťah, ktorý sa týka tak problematiky človeka, ako aj otázky slobody. V tejto súvislosti autorka konštatuje: „Kant sa neuspokojuje ani s Rousseauovým sociálno-inštitucionálnym riešením slobody. Význam spoločnosti nevidí iba v akte právneho zaistenia slobody a rovnosti pred zákonom, ale predovšetkým v tom, že spoločnosť je médium *výchovy človeka k slobode*, prostriedkom transparentie jeho štatútu slobody v ontologickom zmysle, t. j. ako bytosti, ktorá v spoločenskom konaní môže osvedčiť svoju mravnú slobodu v styku s inou bytosťou, teda ideu rovnosti a bratstva“ (s. 389).

Druhá časť práce *Svet filozofie u nás* sa venuje skúmaniam v oblasti dejín filozofického myslenia na Slovensku. Na jej začiatku stojí rozhovor F. Novosáda s E. Városovou, tematizujúci *Osudy filozofie v dejinách nášho národa*. Potom sa autorka vyjadruje k *vzniku filozofie 20. storočia* a analyzuje *tradíciu ako kategóriu dejín národa*, ktorej posúdenie vychádza z jej výskumu klasickej nemeckej filozofie dejín. V nej sa totiž – zdôrazňuje autorka – „tradícia fakticky postihla ako významná zložka dejín, národov, a najmä ich kultúrno-duchového pokroku“ (s. 111). Stať *Filozofia a romantizmus* predstavuje *médium prechodu* ku konkrétnostiam reálií slovenského filozofického myslenia i k jednotlivým postavám. *Zo sporov o pravdivejší pohľad na našu minulosť* upúta filozofická reflexia témy *zjednodušeného poňatia dejín filozofie*, prestavovaného tézou o boji dvoch absolútne protikladných línií – materializmu a idealizmu – ako hybnej sile a forme celého filozofického myslenia. Riešenie týchto *metodologických problémov historicko-filozofického skúmania* na pozadí dobových ideovo-politických súvislostí privádza E. Városovú k nasledujúcej konštatácii: „Už doteraz sa jasne ukázalo, že vo filozofii to nejde bez atmosféry diskusie a dialógu, bez možnosti uplatnenia invencie a individuálneho bádania, kladenia a hľadania nových a nových otázok, kritického prekonávania dosiahnutých výsledkov.“ (s. 144) Vývoj filozofického myslenia na Slovensku je ďalej doložený textami *Kultúrny nacionalizmus Jána Kollára, Hegelovské inšpirácie u Štúra a Hurbana*. O jej kriticko-chápajúcom postoji i samostatnom slobodnom rozhodnutí skúmať filozoficko-teoretické dedičstvo i *neprijateľných autorov* svedčí skutočnosť, že sa venuje takým mysliteľom, ako sú Š. Launer, K. Baňšell a J. Lajčiak. Nasleduje príspevok smerovaný k zdrojom Masarykovej koncepcie *československej štátnosti*, pripomenutie *Storočnice Samuela Š. Osuského* a zhodnotenie práce *Teoretických iniciatív Igora Hrušovského*. Záverom tejto druhej časti a nakoniec i celej práce je stať *Miesto a význam Svätopluka Štúra v kontexte slovenskej filozofie 20. storočia*. Autorka ho

predstavuje ako nekonformného intelektuála, kontestujúceho proti neslobode presvedčenia a neslobode slova. Vystupuje za objektívne zhodnotenie jeho diela a požaduje pre neho miesto, ktoré *mu vo filozofii 20. storočia patrí*. E. Várossová upozorňuje na jeho prácu *Zápasy a scestia moderného človeka*, a to najmä preto, ako napísala, že „ju venoval mladším generáciám ako jadro svojho poznania a pomocnú ruku pre prípad obnovy nášho života“ (s. 269). Pripomínajúc leitmotív zmienenej Štúrovej práce následne konštatuje, že *obnova sa musí začať v nás samých, v našej prevýchove a v prijatí etiky za najvyššiu a najuniverzálnejšiu hodnotu*.

Práca Eleny Várossovej *Filozofia vo svete – svet filozofie u nás* je hodnovernou výpoveďou a zároveň i *svedectvom* o jej stvárnení vlastnej *filozofickej cesty*. Napriek *osobnej skúsenosti* spojenej s istými dobovými záležitosťami postupovala po nej *vzbrojená ľudskosťou a toleranciou* za svojím cieľom – za slobodnou a kritickou podobou *filozofovania*. Za to jej patrí naša úcta, obdiv a ocenenie. Jej knihu by si mal prečítať každý, kto má úprimný záujem vytvoriť si inšpiratívny filozofický kontakt na filozofiu vo *svete* i u *nás*. Práca E. Várossovej poskytuje na to skvelú filozofickú príležitosť.

Lubomír Belás

---

doc. PhDr. Lubomír Belás, CSc.

FF PU v Prešove

ul. 17. novembra č. 1

080 78 Prešov

SR

KŘEŠŤANSKÁ VÍRA A RACIONALITA

JOSEF DOLISTA: *Křesťanská víra a racionalita (teologický přístup)*. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta 2004, ISBN 80-7040-728-X, 136 s.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích vydala v loňském roce důležitou monografiu významného českého filozofa a teologa prof. Josefa Dolisty *Křesťanská víra a racionalita*. Kniha vyšla z projektu Grantové agentury České republiky č. 401/02/0377 pod názvem *Vztah víry a racionality ve filosofii a v teologii*.

Dílo je fundovaně zpracovaným a podnětným příspěvkem k diskusi na pro filozofii a teologii zásadní téma z pozice moderního teologa disponujícího solidní filozofickou i vědeckou erudicí. Dolista obhazuje myšlenku racionálně pojaté teologie, ve které by byl vyjádřen vyvážený vztah mezi racionalitou a vírou ([1], 102). Záměrně